

RICS DEL QUE HAN DONAT

Un apunt sobre l'ósmosi poètica entre Jaime Gil de Biedma i Gabriel Ferrater

Antoni Fornes

Precedida —i quasibé anunciada— per la desaparició de Carlos Barral, la mort recent de Jaime Gil de Biedma suposa la fi d'un poeta extraordinari. Amb la seua incineració —el seu últim cigarret, si em permeten— s'ha esfumat una de les més singulars veus de la poesia castellana dels anys 60. Fa quasi divuit anys plegava de viure el poeta català Gabriel Ferrater, relacionat amb tots dos —i particularment amb Gil de Biedma— per diversos vincles.

Però si la Desconeguda va guanyant fatídicament la batalla als autors, és evident que li costarà més apagar el vigor de les seues obres poètiques. Mal ho té la flaca senyora per fer-nos oblidar la seua poesia. Pel contrari, sembla vivificar-la, donar-li noves ales. «*Que la muerte está a favor del gran poeta es algo más que una ilusión entretenida por los poetas, es una realidad que nunca deja de sorprendernos*», afirmava Gil de Biedma en un article sobre Cernuda. Tal em sembla que haurà de ser el cas amb ells.

No és cap misteri que l'amistat es troba en l'origen de les més variades influències literàries, i com és sabut, tal va ser el cas de la relació literària de Jaime Gil de Biedma i Gabriel Ferrater. La qüestió curiosa i absolutament insòlita en esta ocasió és que dos poetes funcionant en idiomes diferents puguen arribar a tindre un tipus tal de fecunda simbiosi. Peculiar simbiosi d'altra banda, ja que deixa intacte —lluny de qualsevol contagi— el to peculiar, inconfusible, de cadascun d'ells. De fet, qui els haguera llegit per separat ignorant la seua biografia parcialment compartida, potser s'esstranyaria de sentir parlar de cap altra influència que la d'una vaga i comuna aposta per l'anomenada «poesia de l'experiència». ...I tanmateix, Ga-

briel Ferrater arriba a afirmar en una entrevista que va ser una gran sort que Jaime Gil i ell escrigueren versos en dos idiomes diferents, perquè en altre cas no haurien pogut evitar plagiar-se.

Passa que la seua mutua influència opera a dues escales de concreció molt allunyades: d'un costat, la concreta estima compartida pels «mots de la tribu», la qual cosa està camuflada pel distint material lingüístic, i, d'un altre, els aspectes, diguem-ne, teòrics de l'ofici de poeta, de les condicions del bon poema, de la mateixa finalitat de la poesia. Es tracta de dos aspectes tot l'important que es vulga, però situats en els extrems de l'espectre continu de possibles reciprocitats d'estil. Dos efectes divergents que deixen intacte el nucli dels seus poemes, el peculiar tractament dels temes, el centre de la persona poètica que batega en cada cas.

Es eixa impermeabilitat essencial dels poemes respectius allò que genera sensacions estètiques tan distintes. Així, mentre Gabriel Ferrater sembla forçar sovint la capacitat expressiva de l'idioma d'una manera que sembla màgica —o diabòlica—, fent-nos vore, de passada, l'extraordinària riquesa potencial de la nostra llengua, Gil de Biedma despulla el castellà estalviant-se rigorosament tota mena de luxes expressius.

El resultat en ambdós casos és, naturalment, una gran eficàcia i una extraordinària precisió, però assolides per procediments en certa manera inversos i amb resultats ben diferents. Que Ferrater és més difícil n'és una primera conseqüència. De vegades els seus poemes adopten un aire de crucigrama, de desafiament interpretatiu per sota del primer impacte emocional que produeix la seua habilitíssima i treballada elecció de les paraules. Ferrater enlluerna. L'efecte d'algunes poesies seues és sovint intrigant, bellíssim, és clar, però també problemàtic: suscitador d'una vocació detectivesca, provocador d'un instint de desxiframent. Qui ha estat seduït pels seus versos difícilment podrà sentir-se aliè —davant de poemes com «Boira»— a aquesta sensació d'envit. És l'aventura a través de la qual el poema repta al lector a copsar el seu sentit global, mentre transita pels seus versos com per un laberint de carrers enganyosament clars. Ja ho deia, precisament, Gil de Biedma:

Todos los poemas de Gabriel tienen un origen muy concreto. Lo que pasa es que él luego suele cortar amarras, con lo que el poema se suelta y adquiere una desconcertante y, según cómo, impenetrable variedad de sentidos.

Ben altre és el cas en els versos de Gil de Biedma, poeta que és molt menys complicat —més llegidor— fins al punt de desconcertar —disfressant-se de

prosàic— els lectors acostumats a l'habitual prosòdia poètica castellana. De fet, alguns es troben incòmodes amb el seu tractament de la llengua i potser tendeixen a creure —naturalesa humana— que és el poeta qui se sent incòmode. I és que Gil de Biedma nua i desarma el seu idioma per dotar-lo tot seguit d'una vestidura nova i transparent que camufla la violació prèvia. La seua tècnica atorga als poemes un aspecte planer ben original, una espècie d'estranya obvietat. Gil de Biedma no enlluerna. En fuig, d'enlluernar el presumpte lector; fins i tot renuncia amb eixe objectiu a un plus de precisió. De vegades ha comentat fins i tot que l'empipava un excès d'elaboració en l'exactitud descriptiva —a propòsit, per exemple, de la prosa de Juan Goytisolo.

Però, entenguem-nos, en fuig per «egoisme», per una il·limitada ambició poètica. La senzillesa és en Gil de Biedma una tàctica que convida —quasibé obliga— cada poema a ser llegit, monopolitzant la nostra atenció des del primer vers. En altres paraules: la intenció de la seua simplicitat és no distreure el lector de la trama moral i biogràfica que s'articula en cada poema. El resultat hi és fidel —i magnífic—. Només que tot es grava, i aquesta *elaborada modèstia* dels poemes de Gil de Biedma, l'argúcia del seu genuí «strep-tease» estilístic, cristal·litza als seus versos, produint la curiosíssima sensació de generar una poesia concebuda en espanyol per un no espanyol. Poemes escrits per un funcionari suec, posem per cas, que dominara els registres més esmoladament significatius de l'idioma de Quevedo i que, orgullós, volguera dir la seua amb el convenciment de no haver de demostrar res a ningú.

Ferrater i Gil de Biedma són poetes tan distints! I, tanmateix, no cal haver-los llegit massa per constatar-hi una sèrie de pautes comunes. El caràcter de descripció moral de llurs poemes, el gust per intercalar un to col·loquial al servici de la pintura autobiogràfica, l'autenticitat aconseguida a través de la consideració de la sinceritat no ja com a ètica sinó com a poètica, la fascinació pels poetes anglosaxons contemporanis, el compartit respecte per la poesia medieval i un cert rebuig per la renaixentista (per les grans masses de líquid verbal que el Renaixement va posar en ondulació com diria Ferrater).

Tots aquests són alguns dels seus acords bàsics en el procés d'estilització mutua. Ben cert; però això em sembla relativament poc rellevant, comparat amb alguns tics d'estil, amb una sèrie de complicitats poètiques sedimentades a base de paraules amb ginebra en aquell «sótano negro, más negro / que mi reputación, que ja es decir...», on tenia Gil de Biedma la seua tertúlia. Complicitats poètiques... Una de ben significativa és l'aliança de propòsits per la qual mantenien que «un poema havia de tindre tant de sen-

tit com una carta comercial». L'observació té un inconfusible aire de «boudade», no hi ha dubte, i Ferrater matisa anys després que «naturalment, ha de tindre'n molt més, de sentit...»

No espereu que abjure, però, d'aquest pacte antic: «...però ha de tindre eixe sentit com a mínim. Si en té menys, ja no existeix com a poema», afegeix.

Al redòs de l'afirmació hi ha naturalment el rebuig a utilitzar la poesia com a coartada de confusions personals més o menys vagoroses i passablement líriques: «...però no trobo perdonables els molts poetes d'ara que reserven per a la poesia les seues estupefaccions, i la seua poesia dóna d'ells una imatge tan ximple que no pot ser la de cap persona viva...» Un rebuig, certament, a determinades concepcions de la poesia, però també una manifestació del joc en què se significaven i es polien l'un a l'altre com a poetes. «El juego de hacer versos», diria Gil de Biedma. Que un poema ha de ser divertit, diria Ferrater. ...Complicitats. Ben clarament ho formula Gil de Biedma a l'últim vers d'un poema en anglés que li dedica: «*Your poems and my poems, our old own private joke*».

Al capdavant els dos acabarien descrivint gairebé amb les mateixes paraules allò que consideraven el tema general de la seua poesia. En paraules de Gabriel Ferrater:

Jaime Gil de Biedma me decía que el único tema de su poesía es el paso del tiempo y él (...) Eso me divierte, porque si Ud. me hubiera pedido una formulación de mi poesía, le hubiera dicho que mi único tema es el paso difícil del tiempo y las mujeres que han pasado por mí.

Una observació del poeta català que en realitat estava ja continguda en l'hesiòdic títol de *Les dones i els dies*.

Però aquest acord temàtic general no ha de distraure'ns d'altres més específics i que es projecten d'una manera més concreta i activa en la seua poesia. I, d'entre tots aquests, jo voldria fixar-me ara, a manera d'homenatge, en un de particularment significatiu, i que no és altre que la seua comuna aposta vital i literària envers la felicitat.

L'assumpte és rellevant perquè una primera lectura dels poemes de Gil de Biedma i Gabriel Ferrater en pot proporcionar una imatge autodestructiva, plena d'esquinçaments morals. La veritat és que no falten motius per a aquests tipus de conclusions. Siga prou recordar els poemes «Contra Jaime Gil de Biedma» i «Después de la muerte de Jaime Gil de Biedma», o el terrible «S-Bahn» de Ferrater. Potser algun lector podria creure així que ens trobem al davant de dos poetes més aviat agònics i depriments, i això seria súmament injust. Ni Jaime Gil ni Gabriel no són de cap manera depriments.

La consideració de *la felicitat com un deure i no un dret*, eixa esplèndi-

da observació del poeta anglés Auden, ocupà certament un lloc ben destacat en les seues connivències. Innegable i comú és eixe impuls permanent en favor de la vida, eixa desesperada voluntat de sanejar l'ofici de viure, eixe intent tenaç de construir «mobles sans per a cambres sanes», utilitzant un vers de Robert Graves, que batega contínuament en la poesia d'un i altre. Per a Gabriel Ferrater com per a Jaime Gil de Biedma cal sempre aplicar-se i comprometre's en eixe objectiu, cal sempre «meditar enginys» per a eixe fi.

Si una sola lliçò calguera extraure d'aquests poetes, fóra, en la meua opinió, aquest impuls, aquest obstinat imperatiu ètic. En la propia justificació del títol de «Da nuces pueris» Gabriel afirma haver-lo triat perquè «parla a favor de la felicitat».

Es tracta d'una mena d'exigència moral d'alta volada que els és ben aff. De fet el mot de «partidari de la felicitat» arribà a ser una mena de contrasenya del llenguatge privat de tots dos. Potser és en el cas de Gil de Biedma on esta voluntat es presenta de manera més explícita, adoptant la tenacitat d'una «Resolució»:

Resolución de ser feliz
por encima de todo, contra todos
y contra mí, de nuevo
—por encima de todo, ser feliz—
vuelvo a tomar esa resolución.

Pero más que el propósito de enmienda
dura el dolor del corazón
(De *Las Personas del verbo*)

Però si en el cas de Ferrater no ho trobem expressat potser d'una manera tan diàfana, no és per això menys identificable el mateix moviment, i, àdhuc, en algun punt, més extremat. En efecte, més enllà de la consideració de la felicitat com un deure, resulta que, per a Gabriel, la felicitat és a la vegada l'objectiu i la prova de la intel·ligència, idea que desenrotlla en *Poema inacabat*:

Car ser intel·ligents ens denota
un vigor de felicitat:
el sofriment és deixatat.

Fins i tot, la infelicitat, la tristor, el sofriment, ha de vore's com una mostra de curtesa, com a símptoma d'una punible falta d'«egoisme», com una mena de *peresa* a la qual no ha d'atorgar-se cap dret, i que mai no ha de fer-nos oblidar

de ser feliços per instants,
com ho som ara, i com ho hem de ser
(no cal que toquis fusta) sempre.

Car si és cert que el món és com és, no és menys cert que

La gran roca del sofriment
que a tots ens fa de fonament
la vela sempre una lleu sorra
d'afeccions felices

I ben pensat, aquest conreu de la felicitat, és justament l'ofici de créixer i madurar. Eixe és l'objectiu, eixa és la principal habilitat que s'ha d'aprendre amb els anys

...que al jove
justament el que no li sobra
és la traça a fer-se feliç.

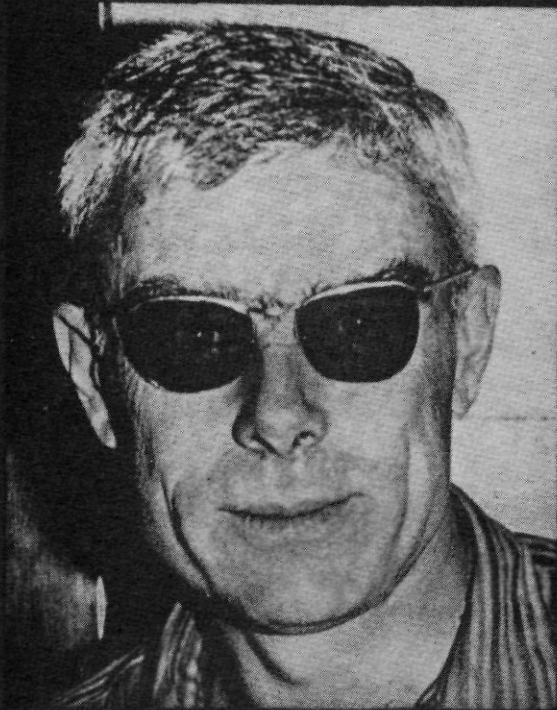
No són per ser examinades en un article totes les voltes i revoltes a través de les quals l'assumpte de la felicitat se'ls complica i almenys en el cas de Ferrater acaba fent-se paradoxal i temptant-li a la renúncia del compromís d'afavorir la vida. Qui hi vulga furgar no te més que deixar-se endur pels «trens de nit, com xiulen al pas *cruels de projectes*», de l'esplèndid poema «les mosques d'Octubre». No ve al cas ara, crec jo. En tot cas, l'aposta per la felicitat com un deure i un ofici a aprendre, com una assignatura de què cal reivindicar-se'n alumne avantatjat, és una de les constants i més estimulants referències mútues que podem trobar en l'alè poètic i vital de Jaime Gil de Biedma i Gabriel Ferrater.

Servesca aquesta menció del seu comú nervi felicitari com a modesta manifestació de gratitud a l'obra d'aquests dos animalots poètics —rics del que han donat— creadors d'una poesia alhora tan distinta i alhora tan igual de sensata, clara, lúcida i apassionada; en una paraula, divertida.

Ninguna altra cosa, però, excepte tornar a llegir els seus poemes podria suplir en realitat cap homenatge. Una de les coses més subtils i apropiades que s'han dit sobre Ferrater és que el poeta de Reus tria els seus lectors. L'afirmació em sembla també perfectament aplicable a Gil de Biedma. Ara ens queda a nosaltres el privilegi de deixar-nos triar. Cal tornar-los a llegir, és evident.

En un País on la capacitat d'oblit és fabulosa i inexplicable, com deia Josep Pla, esperem que al temps li costarà molt de centrifugar els seus cors de poetes.

**GABRIEL
FERRATER**

**LES
DONES
I ELS DIES**

cara i creu 10